

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 05.05.2022
Kabul Tarihi / Date Accepted : 06.12.2022
Yayın Tarihi / Date Published : 31.06.2022
Yayın Sezonu / Pub Date Season : Bahar / Spring

Antik Çağda Ticaret: Karia Bölgesinde Bir Araştırma

Hale Eda AKDURU*

Anahtar Kelimeler:

Karia Bölgesi,
İşletmecilik Tarihi,
Antik Çağ,
Ekonomi,
Ticaret.

ÖZ

Antik Çağ'da kişilerin başlıca gelir kaynaklarını oluşturan ticaret günümüzde de toplumların ekonomilerine yön vermektedir. Antik Çağ'da ticaret yapma usullerini ve ticaret mallarını genellikle şehirlerin konumu ve sahip olduğu kaynaklar belirlemekle birlikte, bazen tüccarların bireysel yetkinliklerinin ticaret yapılan alanları ve ticaretin yönünü şekillendirdiği de görülmüştür. Bu çalışmada Karia uygarlığına ait dört büyük antik kentteki ticari işletmecilik faaliyetlerinin incelenmesi amaçlanmış, hazırlanan araştırma soruları çerçevesinde kazı başkanlarıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler, söz konusu antik kentlere yapılan ziyaretler, arkeolojik ve modern verilerden elde edilen bulgular detaylıca aktarılmıştır. Buna göre bölgedeki başlıca ticari mallar arasında zeytin, zeytinyağı, üzüm, sirke, balık, deniz ürünleri, tuz, mermer, seramik ürünler, çeşitli gıda ürünleri bulunmaktadır. Ayrıca ticari faaliyetlerin genellikle stoalarda gerçekleştirildiği ve ticaretin sosyoekonomik açıdan dönem şartlarında zenginlik ve refah sağladığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu özgün araştırmayla Karia bölgesinde Antik Çağ işletmecilik tarihine dair çeşitli bilgiler bir araya getirilerek bölgenin ekonomik özelliklerinin bir analizinin yapılması amaçlanmıştır.

Trade in Ancient Ages: A Study in The Caria Region

Keywords:

Caria Region, Business
History, Ancient Era,
Economics,
Trade.

ABSTRACT

Trade, which was one of the main sources of income for people in ancient times, still shapes the economies of societies today. Although the location of the cities and the resources they possessed generally determined the trading methods and trade goods in the ancient period, it was also seen that the individual competencies of the merchants sometimes shaped the trade areas and the direction of the trade. In this study, it is aimed to examine the commercial business activities in the four big ancient cities of Caria civilization (Iasos, Knidos, Kaunos, Stratonikeia). Semi-structured interviews with the head of the excavations, visits to the mentioned ancient cities, and findings obtained from archaeological and modern data were presented in detail within the framework of the research questions prepared. Accordingly, the main commercial goods in the region include olives, olive oil, grapes, vinegar, fish, seafood, salt, marble, ceramic products, and various food products. In addition, it has been concluded that commercial activities are generally carried out in stoas and that trade provides wealth and prosperity in the socioeconomic terms in the cities examined in the socioeconomic terms. With this original research, it is aimed to make an analysis of the economic characteristics of the region by bringing together various information about the ancient management history of the Caria region.

* Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Milas MYO Yönetim ve Organizasyon Bölümü, haleedaakduru@mu.edu.tr, Orcid Id: 0000-0003-4022-2364

1. Giriş

Ticaret ve ticari faaliyetler antik dünyada da günümüzde olduğu gibi ekonomiyi canlandıran, şehirlerin kalkınmasına ve gelişmesine destek olan, ayrıca dönem koşullarında idari otoritelerin kaderini dahi etkileyebilen önemli bir uğraşı alanı olarak kabul edilmiştir.

Antik Çağ'da kazanç miktarının çokluğu, refah ve zenginlik övünülecek bir durum olarak kabul edilmiş olup, literatürde devletin (imparatorların) fakirlere ilgisizliğine ilişkin özellikle Roma dönemine tarihlenen çeşitli örnekler bulunmaktadır (Akman, 2012; Yardımcı vd., 2020; Metin ve Lamba, 2016).

Hatta Arkaik Dönem'den gelen borçtan dolayı kölelik sistemi ortadan kalktığı halde borçlu olan kişi her ne şekilde olursa olsun borç almış olduğu kişiye kendisinin veya çocuklarının sağlayacağı işgücü ile zararı ödemek zorundaydı (Finley, 2006:32).

Ticaret Antik Çağ'da hem bir faaliyet hem de bir sosyal statü olarak ortaya çıkmıştır. Tüccarlık mesleğine ilişkin olarak dönemin önemli düşünürlerinden Çiçero ünlü eserinde bazı açıklamalar yapmıştır (Çiçero, 2019).

Buna göre yüksek bir zekâyâ ihtiyaç duyan meslekler veya topluma oldukça faydası olan işler-tıp, mimari ve eğitim gibi- statüsüne uygun olan insanlar tarafından saygın görevler olarak kabul edilmiştir. Küçük çaplı olarak yapılan ticaret, alelade bir iş olarak görülürken, ticaret geniş çaplı ve yaygın yapıyorsa yani işe pek çok yalan katmadan ithalat yapıyor ve farklı yerlere çok mal ihraç ediliyorsa bu da çok fazla aşağı görülmemektedir (Badian,1968:84-87).

Antik Çağ'da nüfus artışı, kişilerin zenginlik ve refaha ulaşma istekleri, şehirleşme hızının artması, sikke yapımında kullanılan usullerin ve maden türlerinin çeşitlenmesi gibi sebeplerle ticaret hacmi yükselmiş ve yeni ticari yollar keşfedilmeye başlanmıştır.

Antik Çağ'da ticaret kara yolu kullanılarak yapıldığı gibi ayrıca deniz yolu taşımacılığı da Antik Çağ ticaretini kolaylaştıran usullerden birisidir. Bu bakımdan liman kentleri tarihsel süreç içerisinde önem taşımaktadır.

Antik Çağ'da hızlanmaya başlayan deniz ticareti dönemin teknolojik şartlarından dolayı Akdeniz'de gelişim göstermiş ve Roma imparatorluk döneminde bu gelişimin en üst noktaya ulaşmıştır (Yıldırım,2018:89). Anadolu bu bağlamda yer aldığı stratejik konum dolayısıyla Antik Çağ ticaretinde özellikle bazı ticaret malları için önemli bir pazar payına ulaşmayı başarmıştır.

Su yolu taşımacılığı kullanılarak yapılan ticaretin kolaylaştırılması açısından nehir yatakları önem taşımaktadır. Antik Çağ'da iç bölgelere ulaşımın daha hızlı ve kolay sağlanabilmesi için birçok önemli liman ve liman kenti nehir ağızlarında konumlandırılmıştır (Braudel, 1995: 300-305; Bilir ve Okan, 2018:907). Denize kıyısı olmayan bazı başka kentler ise çeşitli farklı ticaret malları ile öne çıkmış ve her bölge bu bakımdan kendisine has bir ticareti şekillendirmiştir.

Antik Çağ ekonomisine ilişkin çalışmalar genellikle ticaret malları özelinde veya genel ekonomik tablo değerlendirmesi şeklinde gerçekleştirilmiş olup (Arıcı, 2022; Kaplan, 2016; Günay, 2015; Eskiyörük, 2016; Durukan, 2015; Koçak, 2020; Taştumur, 2017) bu çalışmada Karia bölgesinde belirlenen antik kentlerin ticari işletmecilik alanlarının konumlanışı, ticaret malları, ticaretin kente genel ekonomik katkısı ve ticaret türlerinin detaylıca incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma tarihi itibarıyla benzer bir çalışma olmaması bu çalışmanın özgün yönünü oluşturmaktadır.

Karia bölgesinde kurulmuş olan antik kentlerde gerçekleştirilen işletmecilik faaliyetlerinin incelenmesi, hem genel anlamda tarihe ışık tutacak bir çalışma olarak hem de işletmecilik tarihi özelinde 'geçmiş uygarlıklar tarafından' işletmecilik uygulamaları kapsamında yapılan bir takım işlemleri ve yöntemleri ortaya koyması bakımından literatüre katkı sağlayacaktır.

2. Literatür Taraması

İşletmecilik tarihi, insan topluluklarının oluştuğu ve geçim yolları bulunması güdüsüyle harekete geçildiği dönemlere kadar uzanmaktadır. Dolayısıyla insanlık tarihinin her döneminde gerçekleştirilmiş olan çeşitli ekonomik aktivitelerin varlığı işletmecilik tarihi açısından önemli bazı bulgular içermektedir.

Özellikle farklı kökenlerden insan topluluklarının geçiş noktası niteliğindeki bölgelerde gerçekleştirilen çalışmalar bu bağlamda önemli bilgileri gün ışığına çıkarmaktadır.

Sınırları Büyük Menderes Nehri'nin güney kesimlerine kadar uzanmakta olan Karia bölgesi bereketli toprakları, güçlü jeopolitik konumu ve ılıman iklimiyle tarih boyunca birçok medeniyeti bünyesinde misafir etmiştir. Kaynaklara göre Karia bölgesinde tarih boyunca birçok antik şehir inşa edilmiş, farklı ticari aktiviteler gerçekleştirilmiş ve yörenin belirgin bazı ekonomik varlıkları günümüz insanına kadar ulaşmış, geçim kaynağı olmaya devam etmiştir.

İşletmecilik tarihi içerisinde kültürel, toplumsal ve sosyolojik detaylar önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü toplumsal gereksinimlerden ve kaynaklardan şekillenen işletmeler insanlar gibi faal olduğu çevrenin kültürünü etkilemiş ve kültüründen etkilenmiştir. Bu bağlamda her dönem için işletmelerin paydaşlarının yaşantılarını aktaran günümüze ulaşmış her türlü kaynağın örgütlerin tarihsel gelişimlerine ilişkin bir takım işaretler barındırdığı ve incelenmesi gerektiği göz önüne alınmalıdır.

Karia Coğrafyası

Sınırları kuzeyde Meandros (Büyük Menderes) Nehri'ne, güney doğuda Indos (Dalaman) çayına, doğuda Kızılıhisar-Acıpayam ovasına uzanan Karia'nın coğrafi özellikleri, bölgeyi bugün bile ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan önemli kılmaktadır (Henry, 2010: 69; Strabon C 648).

İlman iklimi, verimli yer altı ve yer üstü kaynakları, limanları, doğal güzellikleri ve dini özellikleri nedeniyle Karia bölgesi Antik Çağ'dan günümüze yüksek bir insan nüfusuna ev sahipliği yapmış olup, ayrıca döneme göre çeşitli önemli ticaret yolları üzerinde de bulunmaktadır.

Karia bölgesi coğrafi anlamda Lykia, Lydia, İonia ve Phrygia ile çevrelenmiştir. Bu bölgelerden Karia'ya belirli dönemlerde saldırılar gerçekleştirilmiş, belirli dönemlerde ise siyasi işbirlikleri yapılmıştır. Bu nedenle Karia bölgesinin politik, dini, ekonomik ve sosyal anlamda Antik Çağ'da önemli bir coğrafyada konumlandığı söylenebilir.

Karia Ekonomisi

Karia konumlanışı gereği bazı kentleri liman kıyısında bazıları ise denizden uzaktır. Genel itibarıyla liman kentlerinde balıkçılık ve deniz yoluyla ticaret yaygın iken, iç kesimlerde ise çeşitli ürünlerin ticareti, tarım ve hayvancılık faaliyetleri temel gelir kaynaklarıdır.

Bölgede ayrıntısı aşağıda anlatılan bazı ürünlerin önemli miktarda ticareti yapılmış olup, çeşitli dönemlerde Karia bu ürünler bazında pazarın büyük kısmına hâkim olmuştur. Buna ilişkin bilgileri yüzey araştırmalarında bulunan sikkeler ve çeşitli kaynaklardan edinilmektedir.

Ayrıca bölgede zengin yer altı zenginlikleri bulunduğu ve Antik Çağ'da bu yer altı zenginliklerinin de ekonomik getiri sağladığı ayrıca günümüze kadar dahi ulaşan çeşitli eserlerde Karia'dan çıkarılan çeşitli madenlerin yapım ve inşa amacıyla kullanıldığı söylenebilir.

Karia'da İdari, Dini ve Toplumsal Yapı

Karia Uygarlığını kuran Anadolu kavmi olarak ve Karların atası olarak tanınan Lelegler'in, M.Ö. 2000'li yılların başlarından itibaren Güneybatı Anadolu'da varlıkları bilinmektedir. Karialılar, Lelegler ve Pelasglar ile birlikte Ege bölgesinin en eski halklarından birisidir (Herda, 2009: 35-42; Tosun, 2020:3).

Hellas, Ege Adaları, Anadolu Kıyıları ve hatta kimi görüşlere göre İtalya ve İspanya'ya değin uzanmış olan bu eski Ege kavimleri daha sonra Ege Coğrafyası'nda filizlenerek Cebelitarık Boğazı'ndan Hindistan'a değin göstereceği kültürel, bilimsel, ekonomik, siyasi yayılma ile Eski Batı Tarihi çerçevesinin ilk büyük şubesini teşkil edecek olan Antik Yunan Medeniyeti'ni meydana getiren Hellen Kültürü'nün oluşmasında pek mühim bir temel teşkil etmişlerdir (Dönmez, 2018:28). Ancak bu şartlar kolay oluşmamıştır. Zira belirsizlik Akdeniz'i bir yüksek risk alanı ama aynı zamanda ani fırsatlar diyarı haline getirir, bu havzada hayat ayakta kalma çabalarıyla ya da belirsizlikten yararlanırken parçalanmayı azaltma uğraşlarıyla koşullanmıştır (Broodbank, 2016:19).

Karia medeniyeti birçok önemli isim yetiştirmiş, kültürel yapısı ile göz doldurmuştur. Halikarnassos'lu Herodotos ve Dionysios, Miletoslu Thales, Knidoslu Ktesias bunlardan bazılarıdır. Kültürel bir merkez olmasının yanı sıra antik dönemde Karia dini anlamda da önemli bir merkezdir. Özellikle Stratokenia ve Labranda antik kentlerinde bu bağlamda önemli eserler bırakıldığı görülmektedir.

Karialılar'ın yönetim şekilleri incelendiğinde; bazı dönemlerde kendini özgürce idare eden, bazen bir ülkenin idaresine giren, bazen de bir birliğin üyesi olan Karia, genellikle eyalet sistemi gibi içişlerinde özerk bir uygarlık olarak karşımıza çıkar (Tosun, 2020:6). Ayrıca bazı kaynaklarda Karia uygarlığının savaşçı bir toplum olarak ifade edildikleri ve hatta geçim yöntemi olarak denizlerde korsanlık yaptıkları da belirtilmektedir (Herda, 2009:56-62).

3. Amaç ve Yöntem

Bu çalışmada amaç birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Karia bölgesinde kurulan antik kentlerde işletmecilik tarihine dair bulguları incelemektir.

Bu amaçla belirlenen dört adet araştırma sorusu kapsamında, yapılan kazı çalışmalarından somut ekonomik ve ticari aktivite izlerine rastlanılan dört önemli antik kente dair alanyazın çalışmaları incelenmiş, kazı başkanları ile görüşülmüş, yapılan ziyaretlerle pekiştirilerek birtakım bulgulara ulaşılmıştır.

Araştırma amacımız göz önüne alınarak ve uzman akademisyenlere (bir Prof. Dr., bir Doçent Dr.) danışılarak belirlenen araştırma sorularımız aşağıdaki şekildedir:

- Karia bölgesinde kurulmuş olan (İasos/ Stratokenia/Knidos/Kaunos) Antik Kentinde hangi tür ticari aktiviteler yapılmıştır?
- Karia bölgesinde kurulmuş olan (İasos/ Stratokenia/Knidos/Kaunos) Antik Kentinde ticari alanlar nasıl konumlanmıştır?
- Karia bölgesinde kurulmuş olan (İasos/ Stratokenia/Knidos/Kaunos) Antik Kentinde hangi ürünlerin ticareti yapılmıştır?
- Karia bölgesinde kurulmuş olan (İasos/ Stratokenia/Knidos/Kaunos) Antik Kentinde ekonomik yapı nasıldır?

Araştırmanın tamamlanması yaklaşık altı aylık bir süreye yayılmış olup (10.07.2021- 28.02.2022), bu süreçte araştırmacı tarafından kapsamlı ikincil veri taraması ve kazı başkanları ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış, ayrıca örnekleme seçilen antik kentler ziyaret edilerek, görsel veri envanteri oluşturulmuştur.

Görüşmeler esnasında araştırmacı tarafından not tutulmuş, görüşmeler ses dosyası şeklinde kaydedilerek akabinde deşifre edilmiştir. Uzman görüşleri alınarak analizin doğruluğu teyit edilmiştir. Derinlemesine mülakatlar 45-60 (ortalama 52,5) dakika aralığında sürmüştür.

4. Bulgular ve Tartışma

Araştırma bulguları her antik kent ayrı ayrı raporlanmış ve yorumlanmıştır.

İasos Antik Kentine İlişkin Bulgular

İasos Antik Kenti Karia bölgesinde Milas sınırları içerisindeki günümüze kadar ulaşabilmiş dört antik kentten birisidir. Coğrafi olarak Milas İlçe Merkezine 26 km uzaklıkta bulunan İasos Antik Kentine karadan ve deniz yoluyla ulaşılabilir. Kaynaklara göre İasos Antik Kenti en erken dönemde M.Ö. 2000 yıllarından itibaren medeniyetlere beşiklik etmiştir.

İasos Antik Kentinde diğer Karia şehirlerinde olduğu üzere *ticaret türü olarak ihracat* yapıldığı ve en büyük ihracatın da Ege Denizindeki Yunan Adaları ile gerçekleştirildiği bilinmektedir. İasos, iki adet limana sahip bir kent olması nedeniyle antik çağda deniz yoluyla ihracat bakımından önemli bir merkezdir.

İasos Antik Kenti'nde yapılan kazılarda ortaya çıkarılan *agora kentin ticaret merkezi* olarak görev yapmıştır. 107x87 metre açıklığa sahip olan agoranın içerisinde yer alan ve kentin en merkezi

kısmında yer alan stoalar antik çağda işletmecilerin dükkân olarak kullandıkları alanlardır. Stoa, Antik Yunanistan mimarisinde bir sokak ya da agoranın yanında yer alan, üstü kapalı sütunlu galerilere verilen isimdir. M.S. 2. YY tarihlenen stoalar halka açık olduğundan alış satış faaliyetlerinin kolay gerçekleşmesi sağlanmıştır. Bunun dışında İasos yöresinde yapılan kazılarda agora içerisindeki stoalarda bir tanesi metal işleme işi için kullanıldığı tespit edilen altı adet ticari işletmenin varlığı saptanmıştır. Bu alanda kazılar devam etmektedir.

Ayrıca İasos Antik Kenti sınırları içinde denizcilik ile geçinen halkın ticari amaçla kullandığı bir balık pazarı bulunmakta olup, bu alan 1960'larda İtalyan bilim insanlarının yaptığı kazılarda ortaya çıkarılmış, dört tarafı portikoyla (revak) çevrili, ortasında kime ait olduğu tespit edilemeyen mozolenin (anıt mezar) yer aldığı bir yapıdır. Kare planlı bu alanın ölçüleri 40x48 metredir, mezar yapısı ise 10x7 metre ölçülerindedir.

Strabo (14,2,21) İasos ve çevresinden bahsederken toprağın bereketsiz olduğunu ve bölgede ana geçim kaynağının *balıkçılık* olduğunu söylemektedir (Serin, 2013:192). İasos Antik Kenti engebeli yapısı ve girintili çıkıntılı limanlarıyla günümüzde de sakin bir liman kenti olma özelliğini korumaktadır. Bu bağlamda antik çağda balıkçılık ve deniz ürünleri ihracatıyla nam salmıştır. Ayrıca yörede kırmızı-pembe damarlı mermer çıkarıldığı bilinmektedir. Bu pembe damarlı mermer yöreye has ve oldukça yüksek kaliteli bir üründür. Antik çağda söz konusu mermer ihraç edilerek daha ziyade kilise inşası amacıyla kullanılmıştır. Ayasofya-ı Kebir Camii'nin içerisinde bulunan kabartmalı mermer sütunların da bu bölgeden çıkarılan mermerler kullanılarak yapıldığı ifade edilmektedir (A. Baldıran, kişisel görüşme, 22 Şubat 2022).

Yine bu bölgede tüm Karia bölgesinde olduğu üzere zeytin ve zeytin ürünlerine ilişkin bir ticaret çarkı olduğu bilinmektedir. Yöreden elde edilen çeşitli tür ve boyutta zeytinler ile zeytinyağları Antik Çağ uygarlıklarına ihraç edilmiştir. Buna ilişkin yörede yapılan kazılarda ortaya çıkan çok sayıda amforanın zeytinyağı ve şarap gibi dönemin ticari ürünlerini bozulmadan gideceği yere ulaştırmak amacı güttüğü söylenebilir.

Kentle ilgili günümüze ulaşan veriler ve kazılarda elde edilen bulgulardan hareketle, ekonomisi yoğunlukla denizciliğe bağlı olan İasos'ta ticaret hayatının sosyo ekonomik düzeyi etkilediği ve gelir düzeyini yükselttiği söylenebilir. Antik Çağ'da tüccarların şehrin kalkınması için gerekli fonu sağlayan, çeşitli yapıların inşasını finanse eden kesim olması bu bulguları desteklemektedir.

Stratonikeia Antik Kentine İlişkin Bulgular

Karia Bölgesi'nin iç kesimindeki yerleşimlerden, aynı zamanda başkent Mylasa'ya da komşu olan kent Stratonikeia'dır. Coğrafi yakınlığın haricinde Stratonikeia, bölgede eskiden beri yerli halkın toplantı merkezidir. Bu, kentin bölge insanları tarafından saygı duyulan yerlerden birisi olduğunu göstermektedir (Söğüt, 2012:556).

Hem ticari, hem dini hem de idari anlamda önemli bir antik kent olan Stratonikeia günümüzde Yatağan İlçesi'nin 6-7 km batısında yer almaktadır. Strabon'un ifadelerinde burada çok güzel yapıların bulunmakta olduğu aktarılmıştır.

Stratonikeia Antik Kenti ihracat ürünleriyle bilinmekte olup, kentin ekonomisi zeytin, zeytin ürünleri, üzüm, üzüm ürünleri ve mermer üzerine kurulmuştur. Stratonikeia'nın işletmecilik faaliyetleri bakımından dönemin önemli bir merkezi olduğuna dair günümüze kadar ulaşabilmiş birtakım kalıntılar bulunmaktadır.

Örneğin kentin tam ortasında kent meclisinin toplandığı Bouleuterion bulunmaktadır. Tiyatro benzeri bir bina olan Bouleuterionun kuzeye bakan dış duvarında İmparator Diocletianus'un fiyat listesi ve bunun uygulanmasına ilişkin giriş kısmı Latince olarak bulunmaktadır (Kent, 1920: 38-40).

Söz konusu bu fiyat listesinde iki yüzden fazla ürünün en yüksek satış fiyatları belirlenmiş, kaydedilmiş ve Tavan Fiyatlar Fermanı (*Edictum de Pretiis Rerum Venalium*) olarak 301 yılında ilan edilmiştir. Fermansa uyulmaması durumunda idam cezası getirilmiş ancak dönemin tüccarları bu fermandaki fiyatları düşük bularak uyum sağlamak istememişlerdir.

Başka bir ifadeyle, fermana belirlenen ücret miktarları, uyulmadığı takdirde ölüm cezasıyla cezalandırılıyor olmasına rağmen dönemin ticari işletmecileri tarafından çoğunlukla önemsenmemiştir. Söz konusu ücret miktarlarının yasal sınırın üzerinde olduğunu düşünmekte olan müşteriler örgütlenmişler ve zaman zaman ölüme de varabilen çeşitli taşkınlıklar aracılığıyla dönemin tüccarının çalışmasına engel olmuşlardır. Ayrıca ellerinde bulunan ticaret mallarını fermana satış rakamları belirlenen ücretler üzerinden piyasaya sürmeyerek iflas etmeyi dahi göze alan bazı tüccarlar, belirlenen satış limitlerinin ortadan kaldırıldığı zamana değin ticari mallarını stoklayarak sonrasında satma yoluna gitmiştir. Bunun sonucunda piyasadaki arzın az olması fiyatların belirlenenden daha da fazla yükselmesine sebep olmuş, sonunda dönem ticaretinin büyük bir kısmı yasal olmayan fiyatlarla devam ettiğinden el altından yapılmaya başlanmıştır. Neticede bazı mallara ilişkin önemli bir kara borsa piyasası oluşmuştur (İznic, 2011:110).

Tablo 1. *Stratonkenia Antik Kenti Tavan Fermanında Bulunan Ürünlerden Bir Kısmı*

Ürün Adı	Tavan Fiyat (Denarii)
Sığır Eti (yakl. 453 gr)	8
Tavuk (1 Çift)	60
Yumurta (4 adet)	4
Salyangoz (2 adet)	4
Olei Flos(1. Kalite Ayçiçeği Yağı) (yaklaşık yarım litre)	40
Derin Su Balığı (yaklaşık 453 gr)	24
İstiridye (100 adet)	100
Sarımsak (yaklaşık 8,5 kg)	60
Salatalık (10 adet)	4
Börülce (50'lik Demet)	4
Mercimek (yaklaşık 8,5 kg)	100
Karpuz (4 adet)	4
Kuru Ceviz (100 adet)	4
Şeftali (erken hasat)	4
Bal (en iyi kalite yaklaşık yarım litre)	40
Koyun Sütü	8
Conditum (şarap yaklaşık yarım litre)	24
Tuz (yaklaşık 4 kg)	100
Erkek Aslan (canlı hayvan, birinci kalite Libya'dan 1 adet)	125000
Yaban Domuzu (canlı hayvan birinci kalite 1 adet)	6000
Vahşi Eşek (1. Kalite 1 adet)	2000
Yastık (yumuşak ve büyük boy 1 adet)	600
Pantolon (1 adet)	20
Süslemesiz pelerin (1 adet)	16
Senatör Ayakkabısı (1 çift)	100

Kaynak: İznic, E. (2011). İmparator Diocletianus'un Tavan (En Yüksek) Fiyatlar Fermanı Edictum de pretiis Rerum Venalium, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 30, 97-130.

Stratonikenia diğer Karia Kentlerine nazaran ekonomik ve ticari faaliyetlerine ilişkin günümüzde somut daha fazla veriye ulaşılabilen bir antik kenttir. Söz konusu ekonomik dalgalanmaları dönem dönem aktaran buluntular kazılardan çıkarılmıştır. Stratonikenia'da zengin bir ticari ürün listesi bulunduğu birçok ürünün ise günümüzde de tüketilen gıdalardan olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca o dönem için geniş bir ulaşım ağı söz konusu bulunduğu, ticaretin geniş bir alana yayıldığı ifade edilmektedir.

Roma İmparatoru Diocletianus döneminin başlamasıyla sosyoekonomik yapı büyük bir değişim geçirmiştir. Değişik sektör bölümlerinin ciddi anlamda zenginleştiği bu sosyal yapılanmada; tacirler, askerler, köylüler, öğretmenler, işçiler, avukatlar, noterler, demirciler, arabacılar, veterinerler, tuğla ustaları, mimarlar, dokumacılar, marangozlar, vb. gruplar, devletin parçalarından her birini oluşturmaktadırlar (İznic, 2011:127). Bu dönemde tacirlerin orta sınıf gelir

düzeyine sahip oldukları, en iyi gelir düzeyine sahip olan sınıfın ise askerler olduğu araştırmacılarca ifade edilmektedir.

Stratonikenia'da güçlü bir ekonomik yapı bulunduğu, ancak zaman zaman vergiler ve çeşitli düzenlemeler nedeniyle dalgalanmalar yaşandığı, tavan fiyat fermanının ortaya çıktığı döneme kadar kentte enflasyon yaşanmadığı belirtilmektedir (B. Söğüt, kişisel görüşme, 23 Şubat 2022).

Knidos Antik Kentine İlişkin Bulgular

Tarihte Dorların Datça Yarımadasında hâkimiyet kurması sonrasında inşa ettiklerine inanılan Knidos Antik Kenti, Datça merkeze 2 km uzaklıktaki Burgaz Mevkii'nde yer almaktadır. M.Ö. 4. YY ortalarında liman ticareti dolayısıyla şu anki buluntuların olduğu yere taşınan kent Karia döneminin en önemli ticaret, sanat ve kültür kentlerinden birisidir.

Tarihin büyük astronomi ve matematik bilimcisi [Eudoksus](#), Doktor [Euryphon](#), ünlü ressam [Polygnotos](#) ve dünyanın yedi harikasından biri sayılan [İskenderiye Feneri](#)'nin mimarı [Sostratos](#) burada yaşamıştır (Luc. *Hist. Conscr.*,62). Kentte bulunan iki limandan kuzey limanı askeri amaçlı kullanılırken, güneydeki iç liman ise ticari amaçlı kullanılmıştır.

Knidos Antik Kentinin Karia döneminde önemli bir ihrac limanı olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Bu dönemde özellikle Akdeniz Havzası'ndan İngiltere'nin güneyine kadar geniş bir alana yayılan tüm ülkelerle ihracat yapıldığı bilinmektedir.

Knidos'un en önemli ihrac ürünlerinin başında şarap gelmektedir. Knidos Şarabı hazmu kolaylaştırıcı bir özelliğe sahip olması dolayısıyla Doğu Akdeniz'den Karadeniz'e ve Atina'ya kadar bu dönemde ihraç edilmiştir (Sauer, 2021: 131-134).

Şarabın yanı sıra sirke ve tüm Karia kentlerinde olduğu üzere zeytinyağı da diğer önemli ticari ürünlerdendir. Ayrıca Knidos'ta seramik, erotik tasvirler taşıyan anı eşyaları ve de özellikle kandil üretiminin çok gelişmiş olduğu ve hatta tüm seramik piyasasına o dönemde hâkim olduğu kaynaklarda belirtilmektedir (E. Doksanaltı, kişisel görüşme, 18 Şubat 2022).

Omuzlarında Knidos yaprağı ve kulpunda "Knidos Düğümü" adı verilen bezemeleri bulunan örnekler, literatürde "Knidos Tipi" olarak tanınmaktadır (Pastutmaz, 2011:1; Alkaç ve Tepebaş, 2020: 242-244). Plastik formda tasarlanıp üretilen kandiller, gerek hediyelik eşya, gerekse de adak/kült eşyası olarak yaygın bir kullanıma ve buna bağlı olarak yoğun bir ihracat kapasitesine ulaşmışlardır (Pastutmaz, 2011:66; Zoroğlu ve Doksanaltı, 2020:522-527). Söz konusu bu kandillerin üretilmesinde ve pazarlanmasında özellikle bir tüccarın katkılarını aktaran buluntular elde edilmiştir. Romanesis adındaki üretici tarafından üretilen kandiller oldukça geniş bir coğrafyaya ihraç edilmiştir (Levick,2004: 184-185).

Knidos'ta antik ticari işletmeler stoalarda yerleşim göstermişlerdir. Knidos'ta yer alan stoa yapısının inşası M.Ö 3. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Uzunluğu 130 metreyi bulan stoa, 25 adet aynı ölçülerde (5x3.80 metre) oda (dükkân) ve batısında yer alan kült odalardan (tanınmış birisi anısına yapılan odalar) oluşmaktadır. M.S 1. yüzyılın başlarında kapsamlı bir bakımdan geçirildiği anlaşılmaktadır (Gider Büyüközer, 2020:135-140; Doksanaltı, 2020: 382-386). Datça'da yer alan Stoa'nın Knidos'un ünlü mimarı Dünya'nın yedi harikasından birisi olan İskenderiye Feneri'nin tasarımcısı Sostratos'un eseri olduğu düşünülmektedir.

Knidos Antik Kenti'nin ticari kapasitesi nedeniyle antik çağda ekonomik getiri seviyesi yüksek ve gelişmiş bir liman kenti olduğu ifade edilmektedir. Bu dönemde bölgede ticaret ile uğraşan kesimin yüksek gelir seviyesine sahip olduğuna ve kentin imarına sütun yaptırmak için bağış yaparak katkıda bulduklarına dair buluntular mevcuttur.

Kaunos Antik Kentine İlişkin Bulgular

Köyceğiz İlçesi sınırları içerisinde yer alan Kaunos Antik Kenti Karia döneminde önemli stratejik bir liman kenti olarak bilinmektedir. Günümüzde ise Dalyan Deltası'nın oluşumu nedeniyle denizden uzaklaşmıştır.

Bölgede Karyalılar, Giritliler, Persler, Rodoslular, Bergamalılar ve Romalılar hüküm sürmüştür (İlter, 2021:63). M.Ö. 10. Yüzyıla kadar geriye uzanan bir tarihe sahip olan Kaunos Antik Kenti'nin o dönemde ekonomisi dalgalanmalar göstermiştir. Limandan ayrılması ve karalaşmaya başlaması kentin ekonomisine olumsuz şekilde yansımış ancak çeşitli yönetsel uygulamalarla yaşanan sıkıntılar bertaraf edilmeye çalışılmıştır.

Ticaretin canlanması adına İmparator Hadrian Dönemi'nde karara bağlanan yeni gümrük düzenlemesi, ancak kısa bir dönem için kente nefes aldirabilmiştir. Burada hemen vurgulanmalıdır ki, kentin Liman Agorası'ndaki Çeşme Binasının batı dış duvarı üzerine yazılmış "Gümrük Nizamnamesi"nin yeni deşifasyonu, bize bu konuda yeni bilgiler kazandırmıştır (Bean, 1954; 85-110).

Bu nizamnamede limanları sığlaşan Kaunos şehrinin gemicileri bu limanları kullanmaya teşvik etmek için aldığı bazı kararları gösterir. Bu yazıtlarda vergilerin düşürüldüğü, vergi kaybının verdiği zararların iki Kaunoslunun bağışlarıyla karşılanacağı bu nedenle o iki kişinin mükâfatlandırılacağı anlatılmaktadır. Ayrıca malların bekletilmesi durumunda vergi durumuna ilişkin bir takım düzenlemeler ile merhem yapımında kullanılan Kaunos Tuzu'ndan alınan vergide herhangi bir indirim yapılmayacağı gibi bazı hususlar ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

İhracata yönelik bir güce sahip olan kent, dini bakımdan da dönemin önemli buluntularına sahiplik etmektedir. Özellikle kayalara oyulmuş Kral Mezarları yedi farklı alanda gruplanmakta olan 167 mezardır. Kaunos Kentinin soyluları için yapılmış olan yaklaşık 2400 yıl öncesine ait bu mezarlar kentin ekonomik, siyasi, sosyal ve dini hayatına dair detaylı bilgiler içermektedir (Işık, 2017:29-34).

Kaunos Antik Kenti'nde ticaret Antik Çağ'da ticaret limanı üzerinden gerçekleştirilmekte ve ticari alanlar olarak diğer Karia Kentlerinde olduğu üzere stoa kullanılmaktadır. Stoa'nın eski liman olan Sülüklü Göl'ün kuzeyinde yer aldığı ortaya çıkarılmıştır. Günümüze kadar ulaşabilmiş olan bu yapılar 4. Yüzyılda inşa edilmiş ve korunmuştur. (Çörtük, 2013: 253-259; Işık, 1994).

Kaunos ticari ürünler bakımından kendisini diğer Karia Kentlerinden ayıran önemli bir ürüne sahiptir. Kentten ele geçirilen antik yazıtlardan elde edilen bilgilere göre Kaunos tuzu, Antik Çağ farmakolojisinde göz rahatsızlıkları için 'göz merhemi' yapımında kullanılmıştır (*Plin. Nat. Hist. 31, 99-100*). Kaunos Tuzu'nun üretildiği tava ve kanallardan oluşan antik tuzla tesisi ise Dalyan Deltası'nın ucunda oluşan dünyaca ünlü İztuzu Kumsalı'nın arkasındaki Tuz Gölü ile kayalık tepe arasında kalan dar bir kumul üzerine yapılmıştır (Gümüş vd, 2017; Atik Korkmaz, 2017). Anadolu arkeolojisinde bir ilk olan Kaunos Tuzlası'nda yürütülen kazı çalışmaları bize Antik Çağ'da yalı taşlarının (tuz ihtiva eden sert katmanlar) bulunduğu kesimin oldukça sığ olduğunu ve bugünkü kıyı çizgisinden açıkta bir kumsal veya kıyı kordonunun olduğunu göstermektedir (Ergüder vd., 2013:53).

Tüm liman kentlerinde olduğu gibi Kaunos'ta ihracatı yapılan ürünlerden birisi de eski çağlarda önemli bir diyet yemeği olan tuzlu balık idi. Bunun yanı sıra gemi yapımında ve onarımında kullanılan reçine ve karasakız Kaunos'un iki önemli ihracat maddesidir (*Herodot ve Pliny NH XXXI*).

Kaunos'un Antik Çağ'da ihraç ettiği ürünlerin bir diğeri de incirdir. İncir belirtilen dönemde halkın balıkçılık dışındaki geçim kaynaklarının başında gelmektedir. Antik Çağ'da incir hem civar kentlere hem de Akdeniz Havzasındaki diğer ülkelere ihracatı gerçekleştirilmiş bir üründür. Kaunos inciri 'Cauneas İnciri' olarak bilinirdi (U. Çörtük, kişisel görüşme, 13 Şubat, 2022; *Herodot Hrdt. I 172*).

Kaunos Antik Kenti Likya ve Karia sınırında kendi bağımsızlığını ve ekonomik gücünü korumuş, kendi parasını basmış, kendisine has bir dil kullanmış ve Strabon ile Herodot'un aktarımlarına göre limanını zaman zaman kapatarak çevreye yaptırımlar uygulamayı başarmış önemli bir merkez olarak bilinmektedir.

SONUÇ

İnsan topluluklarının yerleşik duruma geçmesine kadar eskiye dayanan işletmecilik tarihi içerisinde Antik Çağ ayrı bir yer tutmaktadır. Bu dönemlerden günümüze ulaşabilmiş oldukça sınırlı sayıda bilgiyi kazıları devam eden bölgelerde elde edilen buluntulardan yola çıkarak yorumlayabilmek literatüre anlamlı bir katkı sağlayacaktır. Araştırma tarihi itibarıyla ülkemizde araştırma bölgemizdeki antik kentlerde antik çağda gerçekleştirilen işletmecilik faaliyetlerini inceleyen herhangi bir çalışma bulunmaması bu çalışmanın özgün yönünü oluşturmaktadır.

Karia bölgesi günümüzde Aydın ve Muğla İllerinin büyük bölümü ile Denizli İlinin batı ucunu kaplayan önemli bir yerleşim alanıdır. Karia kültürü, coğrafyası, sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeyiyle geniş kapsamlı araştırmalara konu edilmiş, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir bölgedir. Bölgede 130 civarı antik kent kurulmuş, birçoğunda çeşitli sebeplerle henüz kazı çalışmalarına başlanılmamış olup, bir kısmında ise planlı çalışmalar sürmektedir.

Bu bağlamda çalışmamızda Karia bölgesinde bulunan dört antik kentten elde edilen bulgular araştırma amacımıza yönelik olarak hazırlanan sorular çerçevesinde incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Buna göre özetle Antik Çağ'da Karia bölgesinde kurulan kentlerde işletmeciler genellikle ihracat ile uğraşmışlardır. Ticari mekân veya dükkân olarak stoalar kullanılmış olup, bazı kentlerde meclis binası civarı da ticaret yapmak için kullanılmıştır.

Yörede ihraç edilen başlıca tarım ürünleri arasında zeytin, zeytinyağı, üzüm, sirke, şarap ve kırmızı-pembe damarlı mermer, tuz, tuzlu balık, deniz ürünleri, seramik ürünleri, incir, reçine ve karasakız bulunmaktadır.

Karia bölgesinde kurulan antik kentler kendilerine has ihracat ürünleri, jeopolitik konumu, dini ve idari özellikleri sayesinde tarih içerisinde genellikle güçlü bir ekonomiye sahip olmuşlar, kendi bastırdıkları sikkeleri ve çevre kentlere uyguladıkları yaptırımlarıyla tarihte önemli izler bırakmışlardır.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Herodotos, Histories.

Lucian, De historia conscribenda. Kull. Çeviri: Kilburn, K., Lucian Vol. VI, Cambridge, (1959).

Strabon, Geographica, Kull. Çeviri: Radt, S., Strabons Geographika, vol. VIII, Buch XIV-XVII: Kommentar, Göttingen (2009).

Plinius, Naturalis Historia. http://penelope.uchicago.edu/Thayer/L/Roman/Texts/Pliny_the_Elder/36*.html

Modern Kaynaklar

Akman, Ş.T. (2012). Roma Antikitesinde Sosyal - Politik - Ekonomik Değişimlerin Hukuksal Yapı ve Kamu Düzeni Üzerindeki Etkileri. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2), 89-107.

Alkaç, E. , Tepebaş, U. (2020). The Gem Stamp on the Handle of a Mushroom-rimmed Amphora from Knidos: An Assessment of the Centauromachy in Terms of Stamps and Iconography. *Adalya*, 23, 239-252.

Arıcı, S. (2022). Antik Çağ'da Phokaia Ekonomisi. *OANNES Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 4(1), 77-98.

Atik Korkmaz, S. (2017). *Kaunos Tuzlası'nın Önemi, Basileus 50. Yılında Kaunos/Kbid* Ankara: Bilgin Kültür Sanat.

Badian, E. (1968). *Roman Imperialism in The Late Republic*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Bean, G. E. (1954). Notes and Inscriptions from Caunus. *Journal of Hellenic Studies*, 74, 85-110.

Bilir, A., Okan, E. (2018). Sikkeler Işığında Prusias Ad Hypium'dan Pontos Euxeinos'a Nehir Taşımacılığı Ve Ticari Faaliyetler. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 903-920.

Braudel, F. (1995). *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II: Volume I*. USA: University of California Press.

Broodbank, C. (2016). *Orta Deniz'in Yapımı Başlangıçtan Klasik Dünya'nın Doğuşuna Kadar Akdeniz'in Tarihi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Çiçero, M. T. (2019). *Yasalar Üzerine*. Çev. (C. Cengiz Çevik) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Çörtük, U. (2013). Kaunos'taki Quintus Vedius Capito Anıtı. *Cedrus*, 1, 241-260.

Doksanaltı, E. M. (2020). Knidos 'Liman Caddesi' Geç Antik Dönem Atölye/Dükkan ve Buluntuları. *OLBA*, XXVIII (XXVIII) , 377-420.

Dönmez, E. (2018). Karia Tarihinin Ana Hatları Ve Halikarnassos Mozolesi. *Eski Çağ Araştırmaları Dergisi*, 1(6), 27-40.

Durukan, M. (2015). *Geç Antik Çağ'da Doğu Akdeniz'deki Ekonomik Gelişimin Nedenleri: İpek Yolu ve Baharat Yolu'nun Rolü, LR1 Amphoraları ve Kilikia'daki Diğer Kanıtlar*. *Adalya*, 18, 241-258.

Ergüder, İ. , Babayiğit, E., Işık C., Atik Korkmaz, S. (2013). Muğla Kaunos Antik Kenti Liman Agorası, Tuzlası ve Kaya Mezarları Özdirenç Uygulamaları. *Jeofizik Dergisi*, Nisan, 46-56.

Eskiyörük, Ç. (2016). Antik Çağda Zeytin ve Zeytinyağı: Kilikya Bölgesi Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4(1), 228-243.

Finley, M. I. (2006). *Antik Çağ Ekonomisi*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Gider Büyüközer, Z. (2020). Knidos Dorik Stoa (Sostratos?): Stilistik Değerlendirme. *OLBA*, XXVIII (XXVIII) , 131-164.

Gumus, S., Çörtük, U., Yıldız, S. (2017). *Kaunos Territoriumu İztuzu Sahili Antik Tuzla Sal Kaunitis Yakın Çevresinin Arkeolojisi*, 50. Yılında Kaunos. Ankara: Kbid Zero Books.

Günay, E. (2015). Antik Çağ Ekonomileri ve Gelenek ile Çok Tanrılı Dinlerin Etkisinde Oluşan Antik Çağdaki İktisadi Düşüncelerin Özellikleri. *Internatonal Journal of Academic Value Studies*, 1 (1): 46-64.

- Henry, O. (2010). *Karia, Karians and Labraunda / The Necropolis of Labraunda*. İstanbul: Milli Reasürans T.A.Ş.
- Herda, A. (2009). Karkiša-Karien und die sogenannte Ionische Migration in F. Rumscheid (ed.), *Die Karer und die Anderen. Internationales Kolloquium an der Freien Universität Berlin*, 13. bis 15. Oktober 2005. Bonn: 27-108.
- Işık, C. (1994). *Kaunos, Liman Agorası, Çeşme Binası. Das Brunnenhaus an der Hafenanagora*. Ankara
- Işık, F. (2017). *Kaunos Kaya Tapınak Mezarları Alınlık Kapıları ve "Epiphanye"*, *Basileus 50. Yılında Kaunos*, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- İlter, M. S. (2021). Kırsal Kalkınmada Ekoturizmin Önemi "Dalyan Örneği." *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(13), 53-74.
- İznic, E. (2011). İmparator Diocletianus'un Tavan (En Yüksek) Fiyatlar Fermanı Edictum de pretiis Rerum Venalium, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 30, 97-130.
- Kaplan, A. (2016). Antik Çağda Denizcilik - İskenderun Körfezi Limanlarının Mimari Yapıları Ve Deniz Ticaretine, Kültürel, Siyasi Hayata Etkileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(33), 325-336.
- Kent, R. G.,(1920). The Edict of Diocletian Fixing Maximum Prices, *University of Pennsylvania Law Review and American Law Register*, 69(1), 35 - 47.
- Koçak, T. (2020). Geç Antik Çağ'da Phrygia Kentleri Synnada, Dokimeion, Amorion ve Apameia: Üretim ve Ticaret. *Uluslararası Beşeri Bilimler Ve Eğitim Dergisi*, 6(14), 530 - 546.
- Levick, B. (2004). The Roman Economy: Trade in Asia Minor and the Niche Market. *Greece & Rome*, 51(2), 180-198.
- Metin, H., Lamba, M. (2016). Hititler 'den Roma İmparatorluğu'na Kadar Anadolu Uygarlıklarında Yönetim Yapısı. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12 (27), 155-174.
- Pastutmaz, D. (2011). 1988-1998 Yılları Arasında Knidos'ta Bulunan Bir Grup Kandil. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25, 57-72.
- Sauer, N. (2021). Tracing Networks of the Hellenistic Amphora Market: A Study Based on Rhodian, Knidian and Koan Transport Amphoras. in *Karia and the Dodekanese: Cultural Interrelations in the Southeast Aegean II Early Hellenistic to Early Byzantine*, edited by Birte Poulsen et al., UK: Oxbow Books.
- Serin, U. (2013). *Karya'daki Geç Antik ve Bizans Dönemi Yapı ve Yerleşimleri Üzerine Bazı Gözlemler*. METU Journal Of Faculty Of Architecture, 30(1), 191-211.
- Söğüt, B. (2012). *Stratonikeia'dan Lagina'ya*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Taştemur, E. (2017). Antik Cam Fırınları Ve Anadolu Örnekleri. *TÜBA-AR Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, 22, 203-229.
- Tosun, C. (2020). *Karia Geometrik Dönem Seramikleri Ve Sofra Takımı Tasarım Önerisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi SBE, Muğla.
- Yardımcı, M. E., Oflaz, E., Menecler, O. (2020). Tarihsel Süreçte İltizam Sisteminin Sosyo Ekonomik Etkileri; Devlet Erkinin Kişisel Kullanımı 'Mültezim'. *Düzce İktisat Dergisi*, 1(1), 57-68.
- Yıldırım, E. (2018). Antikçağ'da Anadolu'nun Güneydoğusundan Doğu Akdeniz'e Uzanan Ticaret Yolları. 18. *Türk Tarih Kongresi, Bildiriler Kitabı*. 89-108.
- Zoroğlu, C., Doksanaltı, E. M. (2020). Yeni Bir Knidos Amphora Tipi: Küçük Knidos Amphoraları. *Belleten*, 84 (300) , 503-542.